

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ISSN: 2992-8902

Digital
Object
Identifier

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
SYSTEM-CENTRE

74-91 XALQARO DARAJA

MAXSUS SON, 2024

IJTIMOIY, IQTISODIY, SIYOSIY, ILMIY, OMMAKOP JURNAL

2024-YIL 18-19-APREL

**"RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AGROIQTISODIYOT VA
BUXGALTERIYA HISOBINING DOLZARB MUAMMOLARI VA
ULARNING YECHIMLARI" PROFESSOR NURILLA SULAYMONOVICH
SANAYEV TAVALLUDINING 85 YILLIGIGA BAG'ISHLANGAN**

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI, 2024

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 678 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 19-aprel kuni ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Benazir ustozni yod etib	10
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti jamoasi	
Qishloq xo'jaligi taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari.....	12
Yunusov Xudaynazar Beknazarovich	
Agroklasterlarda biznes jarayonlari moliyaviy natijalari hisobini takomillashtirish	14
Alikulov Abdimo'min, Koshkaldal Irina	
Assessment of the ESG rating of banks.....	19
Ruziyeva Elvira, Eshmuradov Ulugbek	
Contract Preferences of Smallholders: Evidence From a Study on Potato Production in Uzbekistan	24
Sanaev Golib, Sanaeva Rakhima, Nurullaev Ulmasjon, Nurullaeva Bakhora, Sanaev Anvar	
Taxation Systems in the Agricultural Production Sphere in the Context of Resistance to Shadow Economy	34
Koshkaldal Iryna, Dombrovska Olena, Alikulov Abdimumin	
Factors Influencing Farmers' Cooperation in Irrigation: A Study of Samarkand Province, Uzbekistan	39
Tadjiev Abdusame Abduxamidovich	
Xalqaro standartlar asosida qishloq xo'jaligida kapital qo'yilmalar hisobi hamda hisobotlarini takomillashtirish.....	43
Xasanov Baxodir Akramovich, Egamberdiyeva Salima Rayimovna, Raxmatov Jonibek Ismoil o'g'li	
Tijorat banklarida ichki auditida muhimlik va auditor riski masalalari.....	50
Ibragimov Abdugapur Karimovich, Qo'ldoshev Dilshod Melixurozovich	
Agroklasterlar ichki sotish jarayonida transfert baholarni belgilashni tashkiliy-uslubiy jihatlari	57
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Auditda regression tahlilni qo'llashning xususiyatlari	64
Tajekeev Ziyatdin Kobeyisovich	
Uzumchilik fermer xo'jaliklarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish.....	67
Ibragimov Mansur Mardonovich	
Xalqaro standartlar asosida qishloq xo'jaligida aktivlarni tasniflash, ularning hisobi va hisobotini takomillashtirish.....	71
Egamberdiyeva Salima Rayimovna	
The Place of Digitalisation in the Rural Areas Development of Ukraine.....	76
Riasnianska A. M., Kniaz O. V.	
Yalpi ichki va hududiy mahsulotning ko'payishida faol tadbirkorlikning o'rni	79
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, Nazarova Maryam Sharipovna	
Inflyatsion targetlash rejimining pul-kredit siyosatini amalga oshirishdagi ahamiyati	84
Fayziyev Oybek Raximovich	
Asalarichilikning qishloq xo'jaligi iqtisodiyotidagi o'rni va uni rivojlantirish istiqbollari.....	89
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Uzumchilik majmuining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi va uning tamoyillari.....	94
Boltayev Nazarbek Narzullayevich	
Mintaqaviy klasterning xususiyatlari.....	98
Urdushev Hamrakul	
Considerations for Bolstering Entrepreneurship in the Evolution of the Domestic Economy	102
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna	
Chorvachilik tarmog'ida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	107
Kudratov Rizo Turdibayevich, O'roqov Feruz Ibodullayevich	
Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishning hududiy jihatlari	112
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Nazarova Maryam Sharipovna	

Yalpi ichki mahsulot va uni hisoblashni takomillashtirish yo'llari.....	117
Xalmurzaev Mansur, Abdushukurov Xondamir	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida tovar-moddiy qiymatliklar hisobini takomillashtirish yo'nalishlari.....	122
Raximova Umida Rabbimovna	
Mamlakatimiz agrar tarmog'ida innovatsiyalarga asoslangan tadbirkorlikni rivojlantirish.....	127
Olimova Nodira hamrakulovna	
Banklarda ichki auditni xalqaro audit standartlari asosida takomillashtirish.....	131
Rizayev Nurbek Qodirovich, Boymatova Chinora Ilxomovna	
Agroklastarlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlari hisobini takomillashtirish.....	137
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Ibodullaev D., Abdushukurov Xondamir Botiraliyevich	
Davlat budjetida boshqaruv xarajatlarini moliyalashtirishni takomillashtirish yo'llari va xarajatlarining optimallashtiruv muammolari.....	142
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna	
Bandlikni ta'minlash va kambag'allikni qisqartirishni yuzaga keltiruvchi sabablar hamda ularning yechimi.....	146
Ahmatova Qunduzbonu Asliddinovna, Sunnatullayev Musurmon Sunnatullo o'g'li, Salamov Ibroxim	
Global iqtisodiy rivojlanish sharoitida yashil iqtisodiyot muammolari	151
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Musurmonov Nodirbek Ahmadovich	
Menejer boshqaruvida boshqaruv mehnati va guruhlar dinamikasi	155
Xasanova Sitara Islamovna	
G'allachilik klasterlarida buxgalteriya hisobi shakllarini takomillashtirish.....	158
Yuldashev Sherali Xaitovich	
Современность услуг агропромышленного комплекса в условиях инновационной экономики положение дел	163
Тураев Баходир Хатамович, Рузиев Хамрокул Жураевич	
Влияние внешних факторов на эффективность производства животноводства.....	170
Хамдамова Насиба Аблакуловна	
Banklarda ichki auditni rejalashtirish masalalari.....	173
Ibragimova Iroda Rashid qizi, Safarov Abdumajit Abdixamidovich	
The Importance of Digital Technologies in the Development of Agriculture.....	179
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish o'zini o'zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solish shakli sifatida.....	182
Pardayeva Ozoda Mamayunusovna, Javmanov Jamshed Abdusamatovich	
O'zbekiston pensiya tizimida pensiya hisoblash va to'lashni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribasini uyg'unlashtirish.....	186
Xasanov Baxodir Akramovich, Nurmanov Din-Axmed Tileubayevich	
Uzumchilik mahsulotlari eksportini oshirish omillari	193
Ibragimov Mansur Mardonovich	
Korxonalarning xo'jalik faoliyati hisobining mohiyati, ahamiyati va hisob turlari.....	196
Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich, Tilabov Shohruh Baxriddin o'g'li, Irisboyev Raxmatilla Shavkat o'g'li	
Raqamli iqtisodiyotning o'zbekistondagi holati va uning rivojlanish istiqbollari	200
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Abdullayev Sanjar Sayfiddin o'g'li, Sunnatullayev Musurmon Sunnatulla o'g'li	
Fermer xo'jaliklar faoliyatida investitsiyalarning o'rni.....	204
Nomozova Mahliyo Mamirjon qizi, Yuldashev Muhammad Utkir o'g'li, Solijonova Diyora Xaydarali qizi, Saydullayev Akbarali Akram o'g'li, Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Raqamli iqtisodiyotning o'rni va joriy etishdagi imkoniyatlari.....	209
Salamov Ibroxim, Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Ummatov Begzod Ikrom ugli, Bekpolatov Sultonxon Sherzod ugli	
Raqamli iqtisodiyot sharoitda asosiy vositalarni hisobga olishni takomillashtirish.....	214
Xatamov Kobil Xayriyevich, Sodiqov Xayrulla Sattorovich	
Improving Cost Accounting for Sales of Agricultural Products in Farms	218
Abdimumin Alikulov, Ulugbek Eshmuradov, Khondamir Abdushukurov	

Servis korxonalarini raqamli iqtisodiyotga o'tkazishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	224
Kurbanova Raxima Jamshedovna	
Raqamli iqtisodiyotning bugungi kundagi holati.....	228
Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Eshimova Gulandom Botir qizi, Daniyarov Xurshid Baxtiyarovich	
Qoramolchilikda ozuqa ta'minotini yaxshilash yo'llari	233
Nurullayev Ulug'bek Uytalovich, Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida faol tadbirkorlikning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi o'rni	236
Ibroxim Salomov, Roziyeva Gulxayo Chorievna	
Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	242
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Isaxonov Shaxzodjon Nurali o'g'li	
O'zbekiston chorvachiligidagi muammolar va ularning yechimi.....	246
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Esirgapov Diyor Akramovich, Ulmasov Tohir Suvonqulovich	
Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning o'rni va ahamiyati	249
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Ulmasov Amirxon Rasul o'g'li, Botirov Bekzod Ulug'bek o'g'li	
Механизмы и инструменты финансирования малых и средних сельскохозяйственных предприятий (На примере Центральноазиатского региона).....	253
Худойбердиева Асила	
Agroklastarlarda kapital qo'yilmalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	259
Irisboyev Rahmatillo Shavkat o'g'li, Jo'rayeva Diyora Olimjonovna, Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Milliy iqtisodiyotda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rolini oshirishning ustuvor yo'nalishlari	265
Saidxonov Akmalxon	
Improving Accounting and Auditing of Inventories in Agricultural Clusters	269
Raximova Umida Rabbimovna	
Maishiy xizmatlar sohasining rivojlanish tendensiyalari va kambag'allikni qisqartirishdagi o'rni.....	272
Rajabov Navruzbek Azimjonovich	
Chorvachilik tarmog'ida mahsulotlarni qayta ishlash samaradorligini oshirish imkoniytlari	277
Salomov Ibroxim, Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Hotamov Adhamjon Asqarjon o'g'li	
Порядок применения и актуальность международных стандартов финансовой отчетности в деятельности коммерческих банков и предприятий	282
Нарзиева Гузал Бахтиёровна, Хомидов Асилбек Отабек угли, Асомиддинов Хусан Асомиддин угли, Болтабаев Диёрбек Омондурди угли	
Savdo korxonalarida segmentar hisobning o'rni va ahamiyati	286
Mardonov Mamed Shavkatovich, Bobomuradova Sarvinov Ziyadullayevna	
Livestock Development Problems and Prospects in Uzbekistan	289
Khamdamova Nasiba Ablakulovna, Ulmasova Oyul Bakhtiyarovna, Xudayberdiyeva Marifat Umarovna	
Понятие и учет капитальных вложений в агрокластерах.....	292
Жураева Диёра Олимджановна	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini innovatsion modernizatsiyalashda iqtisodiy samaradorlikni hisoblash metodini takomillashtirish	297
Kurbanova Raxima Jamshedovna, Umurzoqova Sevinch Karim qizi	
Tarmoq mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishda innovatsion texnologiyalarni qo'llashning iqtisodiy samaradorligi	301
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayho Salaxiddinovna	
Maishiy xizmatlar sohasini tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirishda raqamli innovatsion texnologiyalarning roli va ahamiyati	304
Quliyev Begimqul Melikovich	
O'zbekiston iqtisodiyotining rivojlanishi va iqtisodiy o'sish uchun barqaror investitsiya muhitini ta'minlash masalalari.....	308
Raximova Umida Rabbimovna, Elmurodova Dilnoza Farxodovna	

Biznesni qo'llab-quvvatlashda iqtisodiy-ijtimoiy holatni yaxshilash imkoniyatlari	311
Salamov Ibroxim, Janibekov Faxriddin Beknazarovich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xudayberdiyeva Marifat Umarovna	
G'alla urug'chiligidagi boshlang'ich hisob va ichki nazoratni takomillashtirish	315
Yuldashev Sherali Xaitovich, Yusupov Uchqun, Zokirov Behruz	
Baliqchilik xo'jaliklarini rejalashtirishning ahamiyati va bosqichlari	318
Dosmuratova Shaxista Kengashovna	
"Yashil" iqtisodiyot: konsepsiyaning shakllanishi va asosiy kategoriyalari	321
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Toshpulatova Kamola Xurshed qizi	
Sutchilik yo'nalishidagi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida marketing elementlaridan foydalanish	324
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Biznes jarayonlarida "xarajat" va "tannarx" kategoriyalarining nazariy jihatlarini	328
Xondamir Abdushukurov, Ulug'bek Eshmuradov	
Перспективы развития бухгалтерского учета и аудита на основе международных стандартов	333
Рахимова Умида Раббимовна, Асомиддинов Хусан Асомиддин угли, Болтабаев Диёрбек Омондурди угли, Хомидов Аслбек Отабек угли	
Asosiy vositalarni hisobga olishning xalqaro va milliy standartlarda aks ettirishning farqli jihatlarini	336
Xatamov Kobil Xayriyevich, Turabaeva Ozoda Ilxambekovna	
Qishloq hududlarida ekoturizm maskanlarining turistik salohiyati va sig'imi tahlili	340
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi, Xoshimova Sevara Bahromovna, Sayfullaev Umidulla Fazliddin o'g'li	
Chorvachilik tarmoqlarida otchilik infratuzilmasining hozirgi holati va istiqboldagi iqtisodiy samaradorligini oshirish imkoniyatlari	346
Salamov Ibroxim, Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Tursunov Alpomish Amanovich, Yo'ldoshev Raxim Nuriddin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi klasterlari va fermer xo'jaliklari faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari	351
Nasimjon Babayev, Dilorom Yorbekova, Umidullo Fayzullayev	
Agroklastarlarda biznes jarayonlari sotish hisobini takomillashtirish	354
Abdunazarova Sevinch, Aliqulova Zebuniso, Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida qishloq xo'jalik ishlab chiqarishining samaradorligi	360
Kudratov Rizo Turdibayevich, Abduxaliqova Farangiz Abduxoliq qizi	
Increasing Efficiency of Catering Enterprises Through Modernization	365
Kurbanova Rakhima Jamshedovna	
Chorvachilik majmuasi infratuzilmasi va uni rivojlantirish	369
Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Aslonov Xotamjon Sharibboy o'g'li	
Davlat-xususiy sherikchiligini rivojlantirishda klasterlarning ahamiyati	373
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Raxmatullayev Sherzod Mexriddinovich	
Studying the Features of Innovative Development in The Agricultural Sector of the Economy	377
Yorbekova Dilorom Muxammadkulovna	
Chorvachilikda klasterlashning ayrim masalalari	380
Urdushev Hamrakul, Mavliyanov Majid Tuychiyevich	
Issues of Development of "Green Economy" in the Context of the Actualization of the Problem of Ecology and Climate Change	385
Mukhayyo Dustova	
Xizmatlar sohasi rivojlanishining aholi turmush darajasiga ta'siri	390
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna	
Baliqchilik xo'jaliklarini rivojlantirish prognozini ishlab chiqish masalalari	393
Dosmuratova Shaxista Kengashovna	
Mahalliy soliqlar va mahalliy yig'imlarning iqtisodiy mohiyati	396
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Turizm korxonalari hisob siyosatini shakllantirish	400
Ibragimov Mansur Mardonovich	

Korxonalarda moliyaviy holatini ifodalovchi ko'rsatkichlar tahlili	404
Isturdiyev Hasan Abdigapparovich, Tilabov Shohruh Baxriddin o'g'li, Yusupova Ergashoy	
Innovatsiya, innovatsion iqtisodiyot atamalarining mohiyati va ulardan samarali foydalanish yo'llari.....	408
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna, Boyjigitov Kamronmirzo Sobirjon o'g'li, Obloberdiyev Shuxrat Sharof o'g'li	
The Processing Indicators of Livestock Products on the Basis of Economic Statistical Models	411
Yorbekova Dilorom Muxammadkulovna, Hotamov Adhamjon Asqarjon o'g'li	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida tola ishlab chiqarish xarajatlari tahlili	414
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Farangiz Rustamova	
Meva-sabzavotchilikni rivojlantirishda klaster yondashuvining afzalliklari	419
Eshankulov Sirojiddin Xakimovich	
Prospects for Leaving the Population Out of Poverty	424
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Radjabov Navruzbek Azimjonovich, Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Fayzullayev Umidullo Xayrullo o'g'li	
Tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi kurashishning kompayens nazorati usullarini takomillashtirish.....	429
Sultonov Abrorbek Umarali o'g'li, Axmedov Shuxrat Xikmatullayevich	
Segmentar va moliyaviy hisobot tuzishda xo'jalik yurituvchi subyektlar mulkini baholashning metodologik muammolari	435
G'olibjon Alikulov	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish orqali yashirin iqtisodiyotni jamiyatga ta'sirini kamaytirish	439
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Abdusalomov Farruh G'ayrat o'g'li	
Sustainable Farming Futures: the Economic Need of Climate Change Program in Uzbekistan.....	443
Akhmadjon Nurullaev, Sanayeva Raxima Amirqulovna, Visola Khasanova, Bakhora Nurullaeva, Anvar Sanaev	
Problems and Prospects of Cadastral Valuation of Land Resources in the Republic of Kazakhstan	447
Berdimurat Nazimgul, Bassybekova Zh.B.	
Значение цифровизации в сельском хозяйстве	451
Сыздықова Азиза Оралбайқызы, Сапарова Айнура Алпамысовна	
Xizmatlar sohasi samaradorligini oshirish masalalari	456
Mirzayev Qulmamat Jonuzakovich, Mardanova Mohidil Otabek qizi, Mirzayev Azzamjon Jonuzokovich	
Aholini o'z-o'zini bandlikka jalb qilish orqali ishsizlik darajasini pasaytirish.....	461
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Jo'rayev Sherali Anor o'g'li	
Innovatsiyani joriy qilishning fermer xo'jaliklari daromadlariga ta'siri	465
Eshboyev Diyorbek Yo'ldosh o'g'li, Sinayev Sherali Islom o'g'li, Ismoyilov Azamat Isroyilovich	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq daromadni tan olish masalalari.....	471
Kozimjonov Abrorbek	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning yutuqlari va muammolari.....	475
Ochilova Mohigul Toshtemir qizi	
Soliq ma'murchiligida raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va uning ilmiy-nazariy asoslari tahlili	479
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Holmirzayev Sardor Ravshan o'g'li, Tursinaliyev Abdulaziz Shokirjon o'g'li	
O'zbekistonda davlat xizmatlari ko'rsatish milliy tizimini rivojlanishi: xronologik tahlil.....	484
Hasanov Habibullo	
Chorvachilikning mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyati va uning rivojlanishi.....	488
Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Tirkashev Farxod Mahmudovich, Sayfullayev Akbar Xoljigit o'g'li, Erkinov Samandar Maxmudovich	
O'zbekiston chorvachiligiga oid FAO ma'lumotlari haqida	493
Pardayeva Kamola	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq xaridorlar bilan tuziladigan shartnomalar asosida tushumni hisobga olishning ahamiyati	498
Norbekov Davron	
Paxtachilik klasterlarida ishlab chiqarishga ta'sir etuvchi omillarning tahlili	502
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Abduraxmonov Orifbek Odiljon o'g'li	

Raqamli iqtisodiyotning zamonamizdagi bugungi o'rne	506
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Zarmaxmatov Nomojjon Baxodir o'g'li	
Improving Cost Audit in Innovation Activities	510
Mustafoev is the son of Akbar Mustafa	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni mxs asosida transformatsiya qilish zaruriyati	514
Xolmurodov Otabek	
Klasterlarni tashkil etishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari va ularning mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rne	521
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Homidov Aslbek Otabek o'g'li, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li, Boltayev Diyorbek Omondurdi o'g'li	
Soliq imtiyozlarini nazariy asoslash va huquqiy tartibga solish	526
Uralov Baxtiyor Maxmudovich	
Sug'urta shartnomalari va sug'urta majburiyatlari hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	531
Ochilov Ilyos Keldiyorovich	
Обеспечение привлекательности инвестиции коммерческих банков	537
Назаров Килич Холмурадович, Нафасов Шохрухбек Хошимович	
O'zbekistonda tashqi savdoning rivojlanishi va muammolari	539
Xudayberdiyev U.	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnatga haq to'lashning nazariy jihatdan tashkiliy-iqtisodiy asoslari	542
Rajabov Navruzбек Azimjonovich, Toshmurodova Dilbar Muzaffar qizi	
Human Capital in Education	546
Ibragimov Mansur Mardonovich, Ergashev Olloyor	
Qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish hamda o'zini o'zi band qilish orqali ishsizlikni kamaytirishning nazariy asoslari	551
Jo'rayev Sherali Anor o'g'li, Abdikarimov Nazirbek Odil o'g'li, Uralov Baxtiyor Maxmudovich	
Uchqora uzumi-mayizini yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish imkoniyatlari	555
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, Janibekov Faxriddin Bекnazarovich	
Moliyaviy natijalarning tavsifini takomillashtirish	561
Yusupova Farizabonu Zarifovna	
Kambag'allik va uni qisqartirish yo'llari	564
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Do'stiyorov Mirabbos Erkin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholi turmush darajasini oshirishda xizmat ko'rsatish sohasining ahamiyati	568
Xolmurodov Otabek	
O'zbekistonda aholi turmush darajasi va daromadlarining o'ziga xos xususiyatlari	570
Rajabov Navruzбек Azimjonovich, Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Saidmurodov Sardor Mirsalohovich	
SWOT-анализ конкурентоспособности национального туризма в Узбекистане в условиях преодоления последствий пандемии	574
Ochilova Mohigul Toshtemir qizi, Abduzoirov Sarvarbek	
Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va aholi turmush darajasini yanada yaxshilashda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ahamiyati	577
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, hamdamova Nasiba Ablakulovna	
Jahon iqtisodiyoti va xalqaro savdo munosabatlari	582
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Xo'jaqulov Inomjon Rustam o'g'li	
Xizmat ko'rsatish sohasini raqamli iqtisodiyot sharoitiga mos rivojlantirishning ayrim masalalari	586
Mirzayev Qulmamat Jonuzakovich, Sherzodova Diyora Sherzod qizi	
Turistik destinatsiyalarni rivojlantirish orqali turistik zonalarini takomillashtirish	589
Raxmonov Siyovush Turob ug'li, Ochilova Mohigul Toshtemir qizi	
Ivermektin, klozantel, iversantapulus dori vositalarining marketing tahlili	592
Raxmadullayev Humoyun Rashid o'g'li, Farmonov Nizom, Salamov Ibroxim	
Цифровая оптимизация для экологической безопасности в агропромышленном комплексе	597
Юнусов Худайназар Бекназарович, Сафарова Лола Улмасовна	

Смысловой – системный анализ процессов обработки плодов и овощей энергии начального импульса.....	602
Курбанов Жамшед Маджидович, Курбонова Мадина Жамшедовна	
Формирования алгоритма расчета эффективности транспортно-логистической системы поставок грузов.....	605
Кубаев Улугбек	
Роль и потенциал севооборота в создании устойчивых и экологически чистых систем в сельском хозяйстве на основе цифровизации	611
Юнусов Худайназар Бекназарович, Сафарова Лола Улмасовна	
Qoramollar uchun ozuqa ratsionini tuzishda innovatsion yondashuv	617
Mavlyanov Majid Tuychiyevich	
Landshaft bog'dorchilikni rivojlantirishda autocad dasturining o'rni.....	624
Ravshanov Sanjar Tolibjonovich, Sulaymonov Mirobid Abduxolikovich	
Aniq qishloq xo'jaligida o'zgaruvchan me'yorlarni qo'llash	628
Akbarov Husan O'zbekxonovich, Bekzod Qudratov	
Raqamli iqtisodiyotda neyron tarmoqlaridan foydalanishning ahamiyati	634
Otoboyeva Aziza Shakirovna	
Iqtisodiy masalalarni tahlil qilish, me'yorlash, rejalashtirish, baholash hamda bashorat qilishda korrelyatsiya va regressiya usuli	637
Aktamova Vasila Uktamovna, Axtamova Umida O'ktam qizi	
Iqtisodiy ekonometrik modelni tuzish hamda avtokorrelyatsiya mavjudligini aniqlash	641
Raximov Abdulaxad Nematovich	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda agrovoltaiika texnologiyasini qo'llash istiqbollari	646
Berdiyev G'ayrat Ibragimovich, Eshpulatov Dostonbek Baxodir o'g'li, Malikova Sevinch Telman qizi	
Развитие системы цифровизации в сельском хозяйстве и в народной медицине	650
Рахмонов Фариз Зафаржонович, Мухиддинова Сабрина Мунисовна, Усманова Лайло Рахматуллаевна, Рахмонова Хабиба Нуруллаевна	
Raqamli iqtisodiyot fanlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik metodlar va virtual onlayn kurslardan foydalanish.....	653
Sulaymonov Mirobid Abduxolikovich	
Qishloq xo'jaligini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari	656
Ravshanov Sanjar Tolibjonovich	
Ekin maydonlari tuproqlarini tahlil qilish va boshqarishda sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanishning o'rni..	660
Otoboyeva Aziza Shakirovna, Artikov Farxod Sayfiddinovich, Usanov Yoqub Dilmurod o'g'li	
О некоторых нестандартных способах решения иррациональных уравнений	664
Актамова Васида Уктамовна	
Корхоналарни тугатишнинг норматив ва ташкилий-услугий таъминотини такомиллаштириш	666
Дусмуратов Раджапбай Давлатбаевич	
Юридик шахсларни тугатишнинг норматив-ҳуқуқий таъминоти.....	670
Давлетов Икрам Рахимберганович	
Саноат корхоналарида мулкый муносабатларни тартибга солишнинг илмий назарий асослари.....	674
Бобобеков Эргаш Абдумаликович	

MINTAQAVIY KLASTERNING XUSUSIYATLARI

Urdushev Hamrakul

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti dotsent, i.f.n.

Annotatsiya: O'zbekiston iqtisodiyotini klasterlash 2017-yilda boshlandi. Bu yangi tizim, agrar sektorning ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarini klasterli rivojlantirish hamda klaster strategiyalarining nazariy, uslubiy va amaliy asoslarini o'rganishda dolzarb hisoblanadi. Maqolada mintaqaviy klasterni, xususan, M.Enraytning mintaqaviy klasterini aniqlashning turli yondashuvlari muhokama qilingan.

Kalit so'zlar: klaster, raqobot, mintaqaviy klaster, innovatsiya, boshqaruv, latent, potensial, agrar sektor, xom ashyo.

Abstract: Clustering of the economy of Uzbekistan began in 2017. The fact that this is a new system, the cluster development of socio-economic systems of the agricultural sector and the study of the theoretical, methodological and practical foundations of cluster strategies are relevant. This article discusses various approaches to defining a regional cluster, in particular the regional cluster of M. Enright.

Key words: Cluster, competition, regional cluster, innovation, management, potential, agrarian sector, syre.

Аннотация: Кластеризация экономики Узбекистана началась в 2017 году. Тот факт, что это новая система, кластерное развитие социально-экономических систем аграрного сектора и исследование теоретических, методологических и практических основ кластерных стратегий являются актуальными. В рамках данной статьи рассматриваются подходы к определению регионального кластера, в частности – региональный кластер М. Энрайта.

Ключевые слова: кластер, конкуренция, региональный кластер, инновации, менеджмент, скрытый, потенциал, аграрный сектор, сырье.

KIRISH

O'zbekiston mintaqalarida raqobatli va innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish jarayonida, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosi bo'ladigan, tabiiy shart – sharoitlar va geografik xususiyatlarni, an'anaviy shakllangan samarali faoliyat ko'rsatadigan xo'jalik yuritish mexanizmlarini, mavjud infrastrukturalar va tarixan shakllangan ishlab chiqarishlarni hisobga olish kerak bo'ladi. Mamlakatimiz agrar sohasini isloh qilishda klaster usulini joriy etila boshlanganligiga ko'p bo'lgani yo'q. Klasterlash usuli O'zbekiston uchun nisbatan yangi ekanini hisobga olinsa, iqtisodiyot fanida, ayniqsa agrar sohaning ijtimoiy – iqtisodiy tizimlarini klasterli rivojlantirish va klasterli strategiyalarni nazariy, metodologik va amaliy asoslari tadqiq etish dolzarb hisoblanadi ^[1, 6-12]. Maqolada mintaqaviy klasterlarning xususiyatlari haqida so'z boradi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA USULLARI

Maqola ochiq materiallar, ilmiy nashrlar va Internetning ilmiy-axborot resurslari manbalari asosida tayyorlangan va unda monografik, analiz va sintez, deduksiya va induksiya kabi ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Klaster nazariyasining shakllanishi M.Porter, M.Enrayt va S.Rozenfeld, keyingi rivojlanishi esa T.Anderson, E.Bergman, E.Fezer va boshqalarning ilmiy asarlari bilan bog'lanadi. "Raqobot" asarida Maykl Porter "klaster" atamasini iqtisodiyot faniga kiritgan. U bu atamani mamlakat eksportini jahon iqtisodiyotida yetakchi o'rinni egalagan tovarlar to'plamiga ega bo'lgan sanoatni turdosh tarmoqlar guruhini aniqlash uchun ishlatgan ^[2]. Porterga ko'ra: "Klaster – bu hududiy (geografik) jihatdan bir-biriga qo'shni, o'zaro bog'langan, ma'lum sohada faoliyat ko'rsatuvchi, umumiy maqsad yo'lida bir-birini to'ldiruvchi kompaniya va u bilan bog'liq tashkilotlar guruhidir".

Porterning "milliy darajadagi raqobatbardoshlik – bu ixtiro va innovatsiyalarning uzluksiz jarayonidan foydalangan holda mehnat unumdorligini raqobatchilarnikiga qaraganda yuqori darajada ushlab turishdir", "... mamlakatning yuqori raqobatbardoshligi iqtisodiyotning barcha sohalarida emas, balki faqat mamlakatning raqobatdosh ustunliklarga ega bo'lgan ayrim sohalarda erishiladi", "milliy farovonlik meros qilib olinmaydi – u yaratiladi", "raqobatbardoshlikning yagona oqilona konsepsiyasi, yuqori mehnat unumdorligiga erishishdir" va "ma'lum bir sohada ishlaydigan firmalar geografik jihatdan jamlangan bo'lsa, mintaqaning raqobatdosh ustunliklarini yaratish shartlari yaxshilanadi" kabi fikrlari iqtisodiyot fanida muhim ahamiyat kasb etadi. Keyinroq,

“klaster” atamasi ommalashgach, M.Porter uni butunlay boshqa iqtisodiy hodisalarga nisbatan ishlata boshlagan^[3]. Klaster konsepsiyasi M.Enrayt tomonidan rivojlantirilib “mintaqaviy klaster” nazariyasi ishlab chiqilgan. Unga ko‘ra “mintaqaviy klaster – sanoat klasteri bo‘lib, unga a‘zo firmalar geografik jihatdan bir-biriga yaqin bo‘ladi” yoki “mintaqaviy klaster – bu iqtisodiyotning bir yoki bir nechta turdosh sohalarda ishlaydigan firmalarning geografik aglomeratsiyasi” bo‘ladi. Demak, “mintaqaviy klaster” atamasi “mintaqaning bir yoki bir nechta nuqtalardagi firmalarning geografik birlashuvi (to‘planishi)ga nisbatan qo‘llanilib”, “unda firmalarning faoliyati – o‘zaro bog‘liqlik va bir-biri bilan hamkorlik bilan ajralib turardi”.

TAHLIL VA NATIJALAR

Milliy iqtisodiyotning ishlashi va rivojlanishiga klasterli yondashuv toifasini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar XIX asrda amerikalik olimlarning asarlarida shakllana boshladi. “Mintaqaviy klaster” atamasi M. Enrayt tomonidan o‘zaro bog‘liq korxonalar, ixtisoslashuvi o‘xshash kompaniyalarning chegaralarida klasterini aniqlash (belgilash) uchun taklif qilingan. Mintaqaviy klaster iqtisodiyotning bir yoki bir nechta tegishli sohalarda faoliyat yuritadigan klasterga a‘zo firmalar hududiy aglomeratsiyasini tashkil etadigan sanoat klasteri deb ta’riflanadi. Demak, mintaqaviy klaster deganda, iqtisodiyotning bir yoki bir nechta turdosh tarmoqlarida faoliyat yurituvchi klasterga a‘zo firmalar hududiy aglomeratsiyani tashkil etuvchi sanoat klasteri tushuniladi.

So‘nggi yillarda mintaqaviy klaster tushunchasi paydo bo‘ldi va u akademik doiralar, biznes va davlat boshqaruvida ommalashdi. Mintaqaviy klasterni aniqlashga oid yondashuvlarda M.Enrayt talqinadigi mintaqaviy klaster tushunchasi muhim ahamiyat kasb etadi. M.Enrayt^[4] tadqiqotida dunyoni 160 ta mintaqaviy klasteri o‘rganilgan. Unda mintaqaviy klasterning ahamiyati va ko‘rsatkichlari 10 ta xususiyati orqali tasnifladi (1-jadval).

1-jadval: M.Enrayt bo‘yicha mintaqaviy klasterning xususiyatlari

№	Klaster o‘lchamlari	Tasnifi
1.	Geografik qamrovi (Geographic Scope)	Klasterni tasniflovchi joriy munosabatlar va o‘zaro bog‘liq faoliyatga ega firmalar, iste’molchilar, ta’minotchilar, qo‘llab-quvvatlash xizmatlari va korxonalar klasterning geografik qamrovi (joylashuvi). Klasterning geografik joylashuvi shahardagi kichik hududdan boshlab mamlakatning katta qismini qamrab olgan hududlargacha bo‘lishi mumkin.
2.	Kenglik (Breadth)	Klaster kengligi- klaster ichida gorizonttal ravishda bog‘langan (umumiy texnologiyalar bilan bog‘liq tarmoqlar, oxirgi foydalanuvchilar, taqsimlash kanallari va boshqa vertikal bo‘lmagan munosabatlar) tarmoqlar doirasini anglatadi. Tor (kichik) klasterlar bir nechta tarmoqlardan va ularning har birining ta’minot zanjiridan iborat bo‘ladi. Keng (katta) klasterlar bir-biriga yaqin bo‘lgan sohalarda turli xil mahsulotlarni taqdim etadi. Ko‘plab ro‘yxatdan o‘tgan mintaqaviy klasterlarga kamida bir nechta gorizonttal ravishda bog‘langan tarmoqlar kiradi.
3.	Chuqurlik (Depth)	Chuqurlik, klaster ichidagi vertikal bog‘langan tarmoqlarni anglatadi. Chuqur klasterlar, bu mintaqadagi shunchaki tarmoq yoki tarmoqlarning tegishli to‘plami emas, balki to‘liq yoki deyarli to‘liq ta’minot zanjirlari mavjud bo‘lgan klasterlardir. Kichik klasterlar esa – asosan mintaqqa tashqarisidan kiritiladigan, komponentlar, uskunalar, texnologiyalar va qo‘llab-quvvatlash xizmatlariga tayanadiganlar klasterlar bo‘ladi.
4.	Faoliyat asosi (Activity Base)	Klasterning faoliyat bazasi mintaqqa bilan amalga oshiriladigan qo‘shilgan qiymat zanjiridagi faoliyatning soni va xususiyatini o‘z ichiga oladi. Yuqori faollikka ega klasterlarini aksariyati yoki hech bo‘lmaganda ko‘pchiligi faoliyat turlari, tegishli tarmoqlarning qiymat zanjirini mahalliy darajada amalga oshiradi. Bunday klasterlar firmalari, qoidaga ko‘ra, strategiya, mahsulot yoki marketing strategiyasini ishlab chiqish xizmatlarini va umuman mintaqada korporativ faoliyatini muvofiqlashtirishni ishlab chiqish bilan shug‘ullanadilar. Boshqa tomondan, past faollikka ega klasterlar ma’lum bir tarmoqqa yoki bir nechta turdosh tarmoqlarga tegishli bir yoki bir nechta faoliyatni o‘z ichiga oladi.
5.	O‘shish salohiyati (Growth Potential)	Alohida klasterning o‘shish potentsiali nafaqat klaster tomonidan taqdim etilayotgan mahsulot va xizmatlarga bo‘lgan talabning o‘shishiga, balki klasterning tashqi raqobatchilarga nisbatan raqobatbardosh pozitsiyasiga va o‘shishni qo‘llab-quvvatlash uchun zarur bo‘lgan resurslarning (yoki yaratish yoki jalb qilish qobiliyati) mavjudligiga bog‘liq. Klasterlarning o‘shish potentsialini baholash murakkabdir.
6.	Innovatsion imkoniyatlar (Innovative Capacity)	Klasterning innovatsion salohiyati qarab chiqilayotgan tarmoqlarda raqobatdosh ustunlikka mansub bo‘lgan mahsulotlar, jarayonlar, dizayn, marketing, logistika va menejmentda asosiy innovatsiyalarni yaratish qobiliyatini anglatadi. Yuqori innovatsiyali va past innovatsiyali klasterlar o‘rtasidagi farq “yuqori texnologiyali” va “past texnologiyali” klasterlarga qaraganda ancha afzalroq bo‘ladi. Ba’zi “past texnologiyali” klasterlar-“yuqori texnologiyali” tarmoqlar singari umuman innovatsion bo‘lmazligi mumkin. Klasterning o‘zini ushlab turish qobiliyati – unga bog‘liq inovatsion potentsili, bu jarayonda ishlab chiqarilgan yoki foydalaniladigan texnologiya darajasidan kattaroqdir.

7.	Raqobat pozitsiyasi (Competitive Position)	Klasterning raqobatbardosh pozitsiyasi klasterning milliy va xalqaro bozorlardagi mavqeini o'z ichiga oladi.
8.	Boshqaruv tuzilmasi (Governance Structure)	Ushbu tadqiqotda boshqaruv tuzilmasi klaster firmalari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni, klaster ichida bitimlar (tranzaksiya) tuzish va klasterning umum sanoat tashkilotlari nuqtayi nazaridan anglatadi. Shu kontestda boshqaruv strukturasi klasterga asoslangan rivojlanish tashabbuslari yoki klasterga xos tashkilotlarni boshqarish bilan bog'liq-boshqaruv shaklini anglatmaydi. Operatsiyalar aniq belgilangan bozorlar, har xil turdagi koalitsiyalar, munosabatlarning boshqa shakllari yoki firmalar ichidagi iyerarxlar bilan tartibga solinishi mumkin.
9.	Mulkchilik tarkibi (Ownership Structure)	Klasterdagi sanoat bazasining kelib chiqishi yoki mulkchilik tuzilishiga (yoki boshqa xususiyatlariga) ko'ra, klasterning asosiy qismi milliy yoki xorijiy mulkka tegishli bo'ladi. Tabiiy ravishda rivojlangan klasterlarda mahalliy firmalar, transplantasion klasterlarda, xorijiy kompaniyalar quvvatlarga asoslangan klasterlarda esa, qoidaga ko'ra, xorijiy kompaniyalarga tegishli firmalar ustunlik qiladi.
10	Klaster turi (Cluster "Type")	Ishlaydigan (ishchi) klasterlar – bu, mahalliy bilim va tajribalarning muhim massasi, ekspert bilimlar, personal va resurslardan – firmalarning o'z maqsadlari uchun foydalanishi va klasterdan tashqaridagilar bilan raqobatda ustunlik qilish uchun aglomerasiya iqtisodiyotini yaratuvchi klasterlardir. Ular raqobot va hamkorlikning murakkab modeliga ega bo'lib, boshqa mintaqalardan mobil va tayanch personallarni jalb etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ishchi klasterlar, qoida tariqsida, klasterga mansub bo'lmagan boshqa mahalliy firmalar bilan o'zaro harakatlarni amalga oshiradi. Odatda, bunday mahalliy firmalar bir-biri bilan o'zaro hamkorlikda son va sifatli natijalari bilan ajralib turadi. Klaster ishtirokchilari, klaster munosabatlari haqida tugal tushunchalarga ega bo'lsalar ham, mahalliy raqobot, o'zaro bog'lik, ta'minotchilar, mijozlar va muassasalar haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar. Latent (yashirin) klasterlar. Yashirin klasterlar-klaster shakllantirish uchun yetarli afzalliklarga ega bo'lgan turdosh tarmoqlarga mansub firmalarning massasi, ammo ularning birgalikda faoliyat ko'rsatish va real daromad olish uchun zarur bo'lgan o'zaro harakatlar va axborot oqimlar darajasi rivojlanmagan bo'ladi. Buning sababi mahalliy firmalarda bilimning yetishmasligi, firmalar va shaxslar o'rtasidagi o'zaro harakatlar, istiqbol uchun umumiy qarashlar va manfaatlar va bir-biriga zarur bo'lgan ishonch darajasining yo'qligi bo'lishi mumkin. Qanday bo'lmasin, bunday firmalar guruhlar o'zlarini klaster deb hisoblamaydilar, natijada boshqa mahalliy tashkilotlar bilan o'zaro munosabatlarning potensial afzalliklari xaqida o'ylamaydilar. Potensial klasterlar – bu muvaffaqiyatli klasterlarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan elementlarga ega bo'lgan, ammo aglomerasiya ta'siridan foyda olish uchun ularni chuqurlashtirilishi va kengaytirilishi kerak bo'lgan klasterlar. Ko'pincha klasterlarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashlarda – resurslar, muhim xizmatlar yoki axborot oqimlarida bo'shliqlar mavjud bo'ladi. Ularda ishchi klasterlarga xos bo'lgan o'zaro hamkorlik va o'z-o'zini anglash kabi jihatlar yetishmaydi. Siyosatga asoslangan klasterlar – bu hukumat tomonidan qo'llab-quvvatlash uchun tanlangan, ammo zarur resurslarga ega bo'lmagan klasterlar. Ularda firmalarning massasi yoki tabiiy rivojlanish uchun qulay shart-sharoitlar yetishmaydi. Bunga misol tariqasida davlat dasturlarida qayd etilgan elektronika va biotexnologiya oid "klaster"larni keltirish mumkin. Ularda batafsil tahliliy jarayonlar natijalarga asoslanish emas, noqulay shart-sharoitlarda ham klaster tuzilmalarini shakllantirish mumkin degan tushuncha yotadi. "Orzularni reallik deb hisoblovchi" klasterlar – bu siyosat bilan boshqariladigan klasterlar bo'lib nafaqat yopiq massalar, balki tabiiy rivojlanishga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan qandaydir ustunliklar manbai yetishmaydi.

Jadval [4] asosida ishlab chiqilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Klasterlarning shakllanishi va uning rivojlanishini nazariy-amaliy asoslarini o'rganishlar, klasterlarni mintaq qishloq xo'jaligi, va umuman agrosanoat majmuasining barqaror innovatsion rivojlanish va raqobatbardoshligini oshirishning tan olingan vositasi ekanligi ko'rsatadi ^[18–15]. Qishloq xo'jaligi faoliyatini tashkil etishning klaster shaklidan foydalanish har bir mamlakatning bir qator qonunchilik, me'yoriy-huquqiy va dasturiy hujjatlar mavjud bo'lishini taqozo etadi.

Globalashuv jarayonlari har bir mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga kuchli turtki beradi. Shu boisdan boshqaruvning bozor munosabatlarga o'tish davrida O'zbekistonning iqtisodiy islohotlari jamiyat rivojlanishining samarali usullarini topishga qaratilgani bejiz emas. Zamonaviy iqtisodiyot bozor tizimidan raqobatbardosh mah-

sulotlar ishlab chiqarish uchun shart-sharoitlar yaratishni talab qiladi. Iste'molchi tomonidan talab qilinadigan, va ishlatilganda sifat va sog'liq xavfsizligi uchun yuqori baholanadigan mahsulotlar har doim yaxshi bahoga ega bo'ladi va sotilganda muvaffaqiyatlarga erishib boradi. Bunday mahsulotlarning jahon bozorida keng hajmda sotilishi davlat iqtisodiy tizimining progressiv o'sishini ta'minlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Khamrakul Urdushev, Majid Mavlyanov, Sirojiddin Eshankulov. (2020). Issues of clustering agriculture in Uzbekistan. *ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal* 10(10):1180. ISSN: 2249-7137 Vol. 10, Issue 10, October 2020 DOI:10.5958/2249-7137.2020.01261.6
2. Портер, Майкл. Конкуренция / Майкл Портер ; [пер. с англ. О. Л. Пелявского и др.]. – М. [и др.] : Вильямс, 2005. – 602 с. : ил., карт., табл.; 23 см.; ISBN 5-8459-0794-2 (рус.)
3. Porter M. Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Microeconomic Competitiveness Index. // *The Global Competitiveness Report 2002*. – New York: Oxford University Press for the World Economic Forum, 2002. – pp. 23-45.
4. Enright M. J. Survey on the Characterization of Regional Clusters: Initial Results. Working Paper // Institute of Economic Policy and Business Strategy: Competitiveness Program University of Hong Kong. 2000. 21 p. https://www.researchgate.net/publication/228599616_Survey_on_the_characterization_of_regional_clusters_initial_results
5. Урдушев Х., Мавлянов М., & Эшанкулов С. (2023). АГРОКЛАСТЕРЛАРНИ ТАСНИФЛАШГА ЁНДОШУВЛАР, МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ ВА СИНФЛАНИШИ. *Nashrlar*, 1(2), 305–309. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/435> <https://doi.org/10.60078/2023-vol1-iss1>
6. Урдушев Х. (2023). АГРОСАНОАТ КЛАСТЕРЛАРИ ТИЗИМИ СИФАТИДА. Conference on Digital Innovation : “Modern Problems and Solutions”. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2112>
7. Урдушев Х., Мавлянов М., Эшанкулов С. и Розиева Г. (2023) “Агрокластеры и место цифровых технологий в их развитии”. Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук / *Actual Problems of Humanities and Social Sciences*, 3(6), сс. 115–125. Doi: 10.47390/SP1342V3I6Y2023N15
8. Хамракул Урдушев, Маджид Мавлянов, Сирожиддин Эшанкулов. Кластерлар қишлоқ хўжалиги ва chorvachilikda хўжалик юритиш фаолиятини замонавий усуллари сифатида. Samarkand branch of Tashkent State Agrarian University Theoretical and practical foundations of introducing smart agriculture in Uzbekistan. Volume 4 | SamTSAU Conference | 2023. <https://cyberleninka.ru/article/n/klasterlar-ishlo-h-zhaligi-va-chorvachilikda-h-zhalikyuritish-faoliyatini-zamonaviy-usullari-sifatida>
9. Khamrakul Urdushev; Khudaynazar Yunusov; Sirojiddin Eshankulov. (2021). Analysis of the Current State of the Economy of Fruit and Vegetable Clusters in Uzbekistan. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding (IJMMU)*. ISSN 2364 – 5369. Volume 8, Issue 5, May, 2021. Hamburg, Germany Pages: 321 – 329. <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/2673>
10. Урдушев Х., Эшанкулов С., Мавлянов М.Т. (2022). Кластерлар интеграциялашган тузилма сифатида. Veterinariya va chorvachilikda innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqarish va joriy etishning istiqboldagi vazifalari” nomli xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, 2022-yil. <https://sciencebox.uz/index.php/tibbiyot/article/view/4801/4328>
11. Urdushev Kh. and Eshankulov S. (2021) “The role of fruit and vegetable clusters in the development of agricultural sectors”, *Society and Innovation*, 2(3/S), pp. 301–315. Doi: 10.47689/2181–1415-vol2-iss3/S-pp301-<https://inscience.uz/index.php/socinov/article/view/663/863>
12. Урдушев Х., Эшанкулов С. (2021). Роль плодовоовощных кластеров в развитии отраслей сельского хозяйства. *Общество и инновации*. 2, 3/S (апр.), 301–315. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181–1415-vol2-iss3/S-pp301-https://inscience.uz/index.php/socinov/article/view/663>
13. Khamrakul Urdushev. (2021). About Formation of Agrarian Clusters in Uzbekistan. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding (IJMMU)*. <http://dx.doi.org/10.18415/ijmmu.v8i11.3222> ISSN 2364-5369, Vol 8, No , November 2021. Hamburg, Germany Pages:409-415. Impact Factor: SJIF=6.862. <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/3222>
14. Khamrakul Urdushev, Majid Mavlyanov, Sirojiddin Eshankulov. (2021). About the state and development of fruit and vegetable clusters in Uzbekistan. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*. Year: 2021, Volume : 10, Issue:3 First page:(455) Last page:(463).Online ISSN: 2278-4853. Article DOI: 5958/2278-4853.2021.00157.9 <https://indian-journals.com/ijor.aspx?target=ijor:ajmr&volume=10&issue=3&article= 073>
15. Мавлянов М., & Урдушев Х. (2024). КЛАСТЕРНЫЙ ПОДХОД: ПРЕИМУЩЕСТВА ЖИВОТНОВОДЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари / Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук / *Actual Problems of Humanities and Social Sciences*., 4(2). <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I2Y2024N05>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Alfraganus universiteti dotsenti, i.f.f.d. (PhD) Fayziyev Oybek Raximovichning umumiy tahriri ostida nashrga tayyorlandi.

O'zbek tili muharriri: Ulug'bek Eshmuradov

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Rus tili muharriri: Abdimo'min Alikulov, i.f.d., professor

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Bobur Ochilov

2024. Maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Topshirildi: 10.04.2024-yil. Nashrga ruxsat etildi: 19.04.2024-yil.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi
Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro‘yxatdan
o‘tkazilgan.